

Kaip aš skaitau Bibliją?

Kodėl turime mokytis teisingai aiškinti Bibliją

Ron Kubsch

„Daugelis žmonių sielojasi, kai nesupranta kai kurių Biblijos vietų. O aš turiu pripažinti, mane ramina tos Biblijos vietos, kurias aš suprantu“. Taip atrodė amerikiečių rašytojui Markui Tvenui (1835–1910). Ir jis buvo teisus. Nors daug kas Biblijoje yra paprasta, bet įgyvendinti tai stengiamasi retai.

Deja ne taip paprasta suprasti Bibliją teisingai. Nėra žmogaus pasaulyje, kuris viską suprastų. Nėra dviejų žmonių, viską suprantančių vienodai. Net didysis apaštalas Petras turėjo problemų, kai norėjo teisingai išaiškinti savo draugo ir kolegos Pauliaus laiškus (plg. 2 Pt 3,16). Tuo labiau ir mes sunkokai įveikiame apaštalinų laikų teologines ir kalbos kultūrinės ribas, perkeldami jas į dabartį.

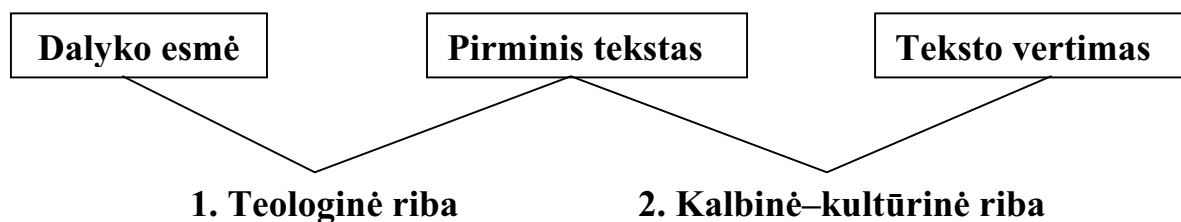
Skaityti Bibliją reikia mokytis, kitaip ji gali tapti nuobodi, netgi pavojinga. Pasižiūrėkime kodėl.

Kiekvienas Biblijos skaitytojas aiškina Bibliją kitaip

Pirmoji priežastis, kodėl reikia mokytis aiškinti Bibliją, yra ta, kad kiekvienas Biblijos skaitytojas yra ir Biblijos aiškintojas. Daugelis žmonių įsitikinę, kad jie gerai supranta ką skaito. Be to, jie tiki, kad jų supratimas sutampa su tuo, ką Šventoji Dvasia nori pasakyti per tą tekstą.

Tačiau iš tiesų mes niekada nesuprantame grynojo teksto. Tai, ką suprantame, yra nulėmta daugelio įtakų, be to, kartais net iškreipta. Mūsų gyvenimo istorija, mūsų kultūra, mūsų išsilavinimas ir kalba, kuria galvojame ir skaitome, daro neišvengiamą įtaką tam, ką manome esame pažinę „iš Dievo“. Neretai prie skaitomo teksto dar pridėdame ką nors savo, užuot iš jo ką nors pasiėmę.

1 pavyzdys: įveikiamos ribos

Dalyko esmė tekste gali būti išreikšta nevienodai. Skirtingai perteikti tie patys evangelijų įvykiai mums atrodo prieštaringi (žr. Jėzaus gundymo istoriją Evangelijos pagal Matą sk. 4 ir Evangelijos pagal Luką sk. 4). Iš tiesų jų parašymo priežastys buvo skirtingos, be to, skyrėsi ir rašymo perspektyvos bei tikslai. Norėdami įveikti šią teologinę ribą, skiriančią dalyko esmę ir pirminį tekstą, turime būti pasikausę geromis istorinėmis ir biblinėmis žiniomis.

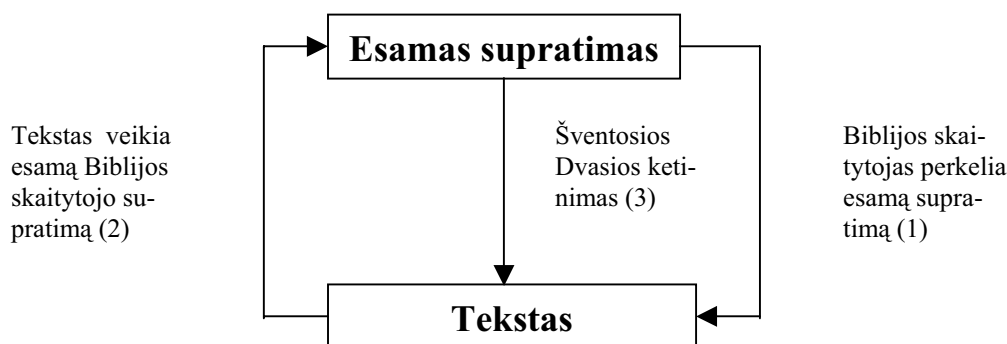
Kalba neatskiriama nuo kultūros. Jos viena kitą formuoja ir sąlygoja. Kalbinė-kultūrinė riba nuo dabarties iki biblinių tekstų apima maždaug 3500–2000 metų laikotarpį. Tad savaime suprantama, kad jį įveiktume, turime pažinti senąsias kultūras ir kalbą. Tai ypač

svarbu Biblijos tekstų vertėjams.

Ką mes suprantame, kai Naujajame Testamente skaitome apie pirmųjų krikščionių susirinkimus, kur buvo skelbiamas Dievo žodis? Ar nekyla spontaniškos asociacijos su šių dienų pamaldomis, dideliu pastatu, choru, kietais bažnytiniais suoliais ir sekmadienio rytu? O juk iš tikrųjų NT nusimeta kultinį Senojo Testamento pamaldų charakterį ir labiau reiškia „dvasinį garbinimą“ (pvz. Rom 12,1–2). Tačiau žvelgdami formaliai turime prisiminti, kad pirmuosius 300 metų pamaldos vykdavo ne bažnyčiose, o privačiuose namuose. Dažnai jos buvo švenčiamos ne tik sekmadieniais, bet ir kasdien (plg. Apd 2,46), vykdavo ne tik rytą, bet ir vakare, naktį.

Taigi pastebime, kaip greitai mūsų *subjektyvus supratimas* apie Dievo garbinimą gali būti įrašytas į *objektyvų Biblijos tekstą*. Supratimas, kurį turime dar prieš pradėdami skaityti, daro įtaką teksto supratimui, o tekstas veikia esamą skaitytojo supratimą. Čia kalbama apie hermeneutinį (gr. *hermeneuo* – aiškinti) ratą.

2 pavyzdys: hermeneutinis ratas

Į skaitomą tekstą Biblijos skaitytojas perkelia savo kultūrą, savo klausimus ir lūkesčius (1). Tekstas savo ruožtu veikia esamą supratimą ir jį tobulina, pataiso ar apriboja, jei skaitytojas tai leidžia (2). Aiškinantis esamas supratimas turėtų artėti prie biblinio teksto. Tai Šventosios Dvasios ketinimas esamą supratimą priartinti prie teksto (3). Jei skaitytojas tekstą pritaikys savo esamam supratimui, tai turės lemtingos įtakos jam pačiam.

Kiekvienas Biblijos vertimas aiškina Bibliją kitaip

Neturėtume pamiršti, kad kiekvienas Biblijos vertimas yra ir Biblijos aiškinimas. Tik nedaugelis skaito Biblijos originalą hebrajų, aramėjų ar graikų kalbomis. Dažniausiai naudojamės verstais tekstais. O vertėjai rinkdavosi vieną iš vertimo galimybių. Todėl nekyla abejonių, kad tekste atsispindėdavo jų pačių supratimas.

Pavyzdžiui, NT vertime A. Jurėnas 1 Tes 4,4 perteikia:

... kad kiekvienas iš jūsų mokėtų laikyti savo kūną šventume ir pagarboje...

Tas pats Č. Kavaliausko išverstas tekstas:

Kiekvienas jūsų teišmoksta laikyti savąjį indą šventai ir pagarbiai...

Iš pirmo žvilgsnio krinta į akis trys dalykai:

1. *Vienas ir tas pats tekstas išverstas netapačiais.*

Nors abu vertėjai gimė tame pačiame šimtetyje ir abu vertė iš graikų kalbos, tačiau gyvena skirtinguose „pasauliuose“ ir kiekvienas iš jų yra savo kultūros vaikas. Vertėjai naudojo skirtingas darbo priemones ir versdami siekė kitų tikslų. Svarbus ir autorias, jo bendradarbių, patarėjų estetinis supratimas.

2. *Nepaisant skirtumų abu vertimai perduoda tą pačią informaciją.*

Skaitytojui nesusidaro įspūdžio, kad kalbama apie visiškai skirtingus dalykus. Priešingai, iš tikrųjų mes didelio skirtumo nejaučiame.

3. *Ta pati sąvoka kiekvieną kartą išverčiama vis kitaip.*

A. Jurėno vertime vartojama sąvoka „kūnas“, ekumeniniame vertime „indas“, nors kasdieninėje lietuvių kalboje abu šie žodžiai neturi nieko bendro.

Dabar vertėjų darbas griežtai kontroliuojamas. Biblijos tekstų vertimas yra varginantis mokslinis darbas. Geri vertėjai skiria daug dėmesio kalbiniam skirtumams. Taip yra ir su mūsų pavyzdžiu. Abiejuose vertimuose yra ginčytinų sąvokų, kurios vienodai paaiškinamos pastaboje po tekstu. A. Jurėnas rašo:

Jei indas, kaip kai kurie mano, čia reiškia žmoną, tai verstina: kad kiekvienas iš jūsų moterų įsigyti žmoną su šventumu ir pagarba.

O ekumeninis 1993 m. leidinys prie biblinio teksto prideda:

Graikų kalbos žodis „skeuos“ reiškia indą, bet gali reikšti ir kūną (plg. Rom 12,1; 1 Kor 6,19) arba žmoną (plg. 1 Pt 3,7 ir rabinų raštus). Daugumas šiandieninių egzegetų mano, jog Paulius čia moko vyrus tyrai gerbti savo žmonas.

Jeigu ši pastaba teisinga¹, tai būtų priimtina – vietoj žodžio „indas“ vartoti žodį „žmona“. Skaitykime dar kartą:

Kiekvienas jūsų teismoksta laikyti savoją žmoną šventai ir pagarbiai...

Ir tekstas jau įgavo visiškai kitą reikšmę. Bet kuri iš jų yra teisinga? Čia vertėjui reikia gerai pasvarstyti. Abu vertimo variantai derinami su kitomis Naujojo Testamento vietomis. Sąvokai „žmona“ apaštalas Petras vartoja „skeuos“ 1 Pt 3,7. Paulius 2 Kor 4,7 šį žodį vartoja kalbėdamas apie žmogaus kūną. Rabinų raštuose (žydiška tradicija) irgi pateikti abu žodžiai. Pažvelgę į Bažnyčios istoriją taip pat randame abi sąvokas. Tertulijonas (apie 160–240) ir Kalvinas (1509–1564) pirmumą teikė reikšmei „kūnas“, Augustinas – „žmona“.

Čia gali padėti filologinė lupa. Ne tik veiksmažodis „laikyti“ (pažodžiui: „įsigyti“, „gauti“), bet ir įvardis „savo“ labiau sieja žodį „indas“ ne su nuosavu kūnu, o su žmona. Ir pakankamai aišku, kad Paulius, remdamasis žydų tradicija, norėjo priminti apie šventą santuoką.

Būdami priklausomi nuo daugelio įtakų vertėjai pereina į vieną ar kitą pusę. Arba kai kurie – kaip Č. Kavaliauskas – inteligentiškai nusprendžia versti tekstą pažodžiui užbaigdami mintį pastaboje po tekstu ir leisdami skaitytojui pačiam pasirinkti. Toks netvirtų savo pozicijų pripažinimas yra teisingas, tačiau skaitytojui paliekama galimybė neteisingai pasirinkti.

Buvo pateiktas ekstremalus pavyzdys. Tokių ypatingai painių Biblijos vietų yra mažai, ir jas komentuoja solidūs Biblijos leidiniai. Bet kaip Biblijos skaitytojais turėtume žinoti, jog vertėjams tenka spręsti. Ir šie sprendimai mūsų supratimui daro didelę įtaką.

¹ Pastaboje po tekstu pažymima, kad „skeuos“ gali turėti reikšmę „kūnas“. Tai teisinga. Palyginimas su Rom 12,1 ir 1 Kor 6,12, aišku, klaidingas. Rom 12,1 „kūnas“ vartojamas „viso asmens“ prasme. Abiejuose vietose yra ne graikiškas žodis „skeuos“, o „soma“.

3 pavyzdys: „Indas“ (*skeuos*) Naujajame Testamente

Žodis „indas“ (*skeuos*) Naujajame Testamente aptinkamas 23 kartus. Jo reikšmės tokios:

1. Tiesioginė reikšmė:

a) daiktas, tarnaujantis kokiems nors tikslams: Mk 11,16; Apr 18,12 (du kartus); Lk 17,31; Mt 12,29; Hbr 9,21; Apd 27,17; Apd 10,11.16; 11,5;

b) indas: Lk 8,16; Jn 19,21; 2 Tim 2,20. 21 (įgauna perkeltinę prasmę); Apr 2,27; Rom 9,21.

2. Perkeltinė prasmė:

a) Paulius yra „indas“ Kristui: Apd 9,15;

b) žmogaus kūnas: 2 Kor 4,7;

c) žmogus: Rom 9,22. 23 (du kartus);

d) moteris: 1 Pt 3,17;

e) žmona arba savas kūnas: 1 Tes 4,4.

Kiekviena Bažnyčia kitaip aiškina Bibliją

Grįžkime dar prie trečios priežasties, kodėl reikia mokytis aiškinti Bibliją. Beveik kiekviena Bažnyčia turi savo požiūrį į tai, kaip turi būti iš tikrųjų suprastas tekstas.

Pavyzdžiui kai kuriose Bažnyčiose viešpatauja supratimas, jog visos Rašto vietos nagrinėtinos vienodai. „Visa Biblija yra Dievo žodis, todėl ir šiandien viskas galioja!“ Tai iš tiesų nėra neteisinga, bet nepaiškina, koks, pavyzdžiui, Senojo ir Naujojo Testamento santykis. Vadovaujantis Įst 22,5 atrodytų, kad moteris negali nešioti vyriškų (pavyzdžiui, kelnių), o vyras moteriškų drabužių. Bet kitos vietos, pavyzdžiui, Kun 19,19 priimamos ne taip rimtai. Ten parašyta, kad negalima nešioti jokių rūbų, kurie pasiūti iš skirtingos medžiagos.

Kodėl viena vieta galioja, o kita – ne? Tai kai kurie žmonės sprendžia grynai subjektyviai. O šių asmenybių savavališki sprendimai tam tikroje aplinkoje priimami kaip norma. Argi dar bereikia stebėtis, kad tarp krikščionių kyla nesibaigiantys ginčai?

Biblijos aiškinimui nėra alternatyvos

„Ar iš tiesų Biblijos skaitymas toks sudėtingas?“ – daugelis klausia. „Ar neužtenka paprasčiausiai skaityti?“ Ne, neužtenka! Dievas labai rūpinasi tuo, kad svarbi Biblijos informacija būtų teisingai perteikta. Jis laukia iš mūsų, skaitytojų, kad mes taip pat rūpestingai elgtumėmės su tekstais. Nes mes visuomet interpretuojame Bibliją. Jeigu mūsų aiškinimas nėra geras, tai jis yra blogas.

Žinoma, netrukus pastebėsime, kad teisingas Biblijos supratimas nėra toks sunkus. Dievas iš mūsų nereikalauja per daug. Mums reikia tik sveiko žmogaus mąstymo ir žinojimo, kad darome išankstinius sprendimus ir galime suklysti. Būtina žinoti dar ir keletą paprastų taisyklių.

Biblijoje yra paslaptis. Ji yra Dievo žodis ir todėl visais laikais turi ką pasakyti visiems bet kurios kultūros žmonėms. Kartu ji – žmogaus ištartas ir parašytas žodis, turintis istorinių ir kultūrinių savitumų.

Todėl skaitytojas aiškindamas Bibliją atsiduria tarp dviejų plotmių. Pirmiausia jis turi suprasti, ką norėjo pasakyti tuometinis biblinis tekstas tuometiniam klausytojui. Jis turi pasiūti į tą laikotarpį, kuriame šis tekstas atsirado. Antra, tai, ką Dievas norėjo pasakyti anuo metu, skaitytojas turi išmokti išgirsti dabar ir čia. Taigi giliai paslėptą lobį jis turi iškelti į

dabartį.

Jeigu apsiribojama tik istoriniais tyrinėjimais, žodžių studijavimu ir Šventojo Rašto literatūrinėmis savybėmis, tai paprastai vadovaujamosi tik smalsumu, todėl Dievo pranešimas vargu ar mus pasieks, ir mes pasiliksimė tame „anuomet“ ir „tenai“. Jeigu Biblijos skaitytojas susikoncentruoja tik į „dabar“ ir „čia“, tai, ko gero, jis daug ko nesupras arba supras neteisingai. Jis ieškos tik paviršiuje ir neteisingai pasielgs su Šventojo Rašto istoriškumu.

Abi plotmės neatsiejamos. Kad suprasčiau, ką Dievas nori pasakyti šiandien, turiu suprasti, ką jis norėjo pasakyti skaitytojui anuo metu.

Pirmoji užduotis vadinasi „egzegezė“

Biblijos skaitytojas turi atsispirti pagundai iškart pulti į aktualią plotmę. („Ką man sako tekstas?“). Jo pirmoji užduotis vadinasi *egzegezė*. Šis tarptautinis žodis kilęs iš graikiškos sąvokos „exegesis“, kurio reikšmės – „dėstymas“, „aiškinimas“. Egzegezė – tai rūpestingas, sisteminis Biblijos studijavimas turintis tikslą atrasti teksto pirminę prasmę. Tai bandymas išgirsti žinią, kurią turėjo girdėti pirmųjų adresatai.

Sąvokos „exegesis“ antonimas yra „eisegesis“, kurio reikšmė – „įdėjimas“. Vartojame *eisegesis*, kai dėl subjektyvaus supratimo ką nors įterpiame į biblinį tekstą, jį „perfrazuojame“. Vartojame *egzegezė*, kai išiklausome į pirmąją teksto mintį ir mūsų supratimas yra jos veikiamas.

Nuodugnus skaitymas

Gera *egzegezė* prasideda visuomet to teksto skaitymu, kurį ketiname išsiaiškinti. Tekstą reikėtų skaityti atidžiai ir daug kartų. Jeigu siekiame pagrįsto aiškinimo, kuris sudarys pamokslą arba biblinio darbo pagrindą, neapsieisime ir be gretimų tekstų skaitymo. Dar geriau, jeigu perskaitysime visą knygą ar laišką.

Istorinis kontekstas

Jeigu perskaitytos ištraukos pagrindinės temos pažįstamos, galima pereiti prie *istorinio konteksto*. Istorinis kontekstas susijęs su autoriaus ir jo skaitytojų laiku ir kultūra, taip pat su realiomis geografinėmis, politinėmis ir netgi topografinėmis sąlygomis (žr. pirmą pavyzdį: sudžiūvęs figos medis). Reikia suprasti tą pasaulį, kuriame atsirado mūsų tekstas.

4 pavyzdys: sudžiūvęs figos medis

Skaitykite Mk 11,12–22

Neturinčiam informacijos apie Palestinos botaniką skaitytojui liks nežinoma pasakojimo apie figos medžio prakeikimą prasmė. Vieną rytą su dvylika mokinių Jėzus keliavo iš Betanijos į Jeruzalę. Pakeliui jis pamatė figos medį. Jėzus buvo išalkęs, tad nuėjo prie to figmedžio. Figos bręsti dar nebuvo atėjęs laikas, todėl nieko, išskyrus lapus, jis nerado. Tačiau Jėzus pasakė: „Nuo šiol tenevalgo niekas tavo vaisių per amžius!“ Kai kitą dieną jie vėl ėjo pro figos medį, jis buvo nudžiūvęs.

Kodėl Jėzus prakeikė figos medį, nedavusį vaisių, kai šiems dar nebuvo laikas derėti? Ar Jėzus buvo neteisus?

Čia mums padės informacija, kad tuo metų laiku, kada tai atsitiko (tikriausiai balandį), figos medžiai brandina ankstyvasias figas. Šios figos buvo valgomos. Jos parodydavo, kad maždaug po šešių savaičių bus tikrųjų figų. Kadangi Jėzus rado tik lapus, jis žinojo, kad šis medis neduos vaisių, ir prakeikė jį.

Istorinis kontekstas daugelyje iš 66 Biblijos knygų, ypač laiškų, yra vis kitoks. Knygos yra skirtingų *autorių* parašytos. Lukas buvo gydytojas, rašęs įmantria kalba ir didelę reikšmę skyręs istoriniam tikslumui (plg. Lk 1,1–4). Amosas – piemuo, veisęs uogynus. Jis neturėjo pranašo išsilavinimo, bet Dievas pašaukė jį šiai tarnystei (Am 7,14).

Bibliniai kūriniai atsirado skirtingose *kultūrose* arba buvo skirti tam tikroms kultūroms. Evangelija pagal Joną buvo parašyta I amžiaus pabaigoje ir skirta visų pirma krikščionims Mažojoje Azijoje. Matas rašė žydams maždaug 60 metais po Kristaus gimimo. Į pirmą vietą jis iškelia Senojo Testamento žinias. Hebrajų kalbos posakiai, žydų papročiai ir geografiniai vardai neaiškinami.

Norint suprasti istorinį kontekstą, būtina suvokti teksto parašymo *priežastį ir tikslą*. Iškyla klausimas, kokia buvo konkretaus dokumento rašymo priežastis ir ką autorius jame norėjo pasakyti.

Pavyzdžiui, skaitant Pirmą laišką korintiečiams, išaiškėja, kad jo parašymo priežastis buvo raštiški paklausimai ir žodiniai perdavimai iš lūpų į lūpas. Paulius savo laišku norėjo atsakyti į šiuos paklausimus (1 Kor 7,1). Tuo paaiškinama, kodėl laiškas neturi vientisos nuoseklios minties, bet aptinkami gilesni ryšiai tarp atskirų pastraipų, kuriose atsakinėjama į įvairius tos vietovės gyvenimo klausimus.

Jeigu žinome, kad daug draugams skirtų nurodymų, esančių Laiške filipiečiams, Pauliaus buvo sukurta kalėjime, tuomet teisingai suvokiame ir šio laiško nepaprastumą. Nors ir surakintas grandinėmis (Fil 1,13), jis rašė laišką, kuris netgi vadinamas „džiaugsmo laišku“ (žr. antrą pavyzdį: džiaugsmas Laiške filipiečiams).

Kuo geriau mes, skaitytojai, pažinsime siuntėjus ir adresatus bei jų gyvenimo sąlygas, tuo geriau tuos laiškus suprasime. Žinoma, kartais prireikia daug laiko, kol atrandame visas smulkmenas. Bet tai daryti verta!

5 pavyzdys: džiaugsmas Laiške filipiečiams

<i>Tema</i>	<i>skyrius ir eilutė</i>
Džiaugsmas maldoje	1,4
Džiaugsmas, kad yra skelbiamas Kristus	1,18
Džiaugsmas turint viltį	1,20–21
Tikėjimo džiaugsmas	1,25
Vienybės džiaugsmas	2,2
Džiaugsmas aukoje	2,17
Pasimatymo džiaugsmas	2,28
Džiaugsmas svetingume	2,29
Džiaugsmas Viešpatyje	3,1; 4,4
Džiaugsmas malda ir rūpinimusi	4,10
Džiaugsmas seserimis ir broliais	4,1

Pagal Ernst Aebi. Trumpas įvadas į Bibliją.

Dalis informacijos randama tiesiog Biblijos tekste. Kai kuriuose Biblijos leidimuose yra pa-

galbiniai įvadaai ar papildomi teksto paaiškinimai. Ekumeniniame Lietuvos Biblijos draugijos išleistame Naujajame Testamente yra įvadas, kuriame chronologiškai išdėstomi Naujojo Testamento istoriniai įvykiai. Knygos gale duodama nedidelė vardų rodyklė. Naudingi yra ir Palestinos, Jeruzalės bei Pauliaus misionieriškų kelionių žemėlapiai, esantys vidinėje knygos viršelio pusėje.

„Biblijos pasaulio“ supratimui labai padeda knyga „Biblijos enciklopedija“ (Vilnius, 1992). Ši knyga suteikia išsamios ir patikimos informacijos apie istorinį kontekstą.

Literatūrinis kontekstas

Neužtenka vien atsižvelgti į istorinį kontekstą, egzegezė reikalauja ir *literatūrinio konteksto* studijavimo. Literatūrinis kontekstas reiškia, kad atskiri žodžiai tik vientisame sakinyje turi išraiškumą, o sakinių reikšmė dažniausia išryškėja tik iš ryšio su gretimais sakiniais.

Literatūrinio konteksto supratimui labai padeda Biblijos teksto padalinimas į atskirus prasminius skirsnius. Daugelis Biblijos leidėjų jau padarė šį darbą. Prasminiu požiūriu susijusios eilutės sujungiamos į skirsnius, kuriems duodami pavadinimai. Šie suskirstymai padeda nuosekliai sekti autoriaus mintis. Tačiau ne visada jie yra tikslūs ir kartais verta dar kartą patikrinti. Kartais naudinga atskirus skirsnius suskaidyti dar smulkiau.

Bet kuriuo atveju mūsų ketinimas turi būti autoriaus minčių eigos sekimas. Mes turime būti smalsūs ir klausti: „Ką nori autorius pabrėžti ir kodėl jis tai daro būtent čia?“

Didelį dėmesį čia reikėtų atkreipti į jungtukus. Jie yra puikus šaltinis Biblijos minčių supratimui ir loginiam tų minčių sujungimui. Paulius dažnai vartoja jungtukus. Gerą pavyzdį randame Laiške romiečiams 12,1–2:

„Dėl Dievo gailestingumo prašau jus, broliai, aukoti savo kūnus kaip gyvą, šventą, Dievui patinkančią auką, kaip dvasinį Dievo garbinimą! Ir nesekite šiuo pasauliu, bet pasikeiskite, atsinaujindami dvasia, kad galėtumėte suvokti Dievo valią, – kas gera, tinkama ir tobula.“

Jungtukas „kad“ antroje eilutėje atlieka tikslo funkciją ir aiškina, kad mūsų dvasios atsinaujinimas (priešingai prisitaikymui prie pasaulio) yra būtina prielaida norint atpažinti Dievo valią. Nepakeisdami savo būdo, mes nesuprasime, ką Dievas nori pasakyti. Mūsų Dievo pažinimas galės išaugti tik tiek, kiek leisime Dievui save keisti. Etika ir pažinimas susiję tarpusavyje.

Lietuvių kalbos jungtukai, žinoma, yra parinkti vertėjų, ir turėtume neužmiršti, kad vienoje ar kitoje vietoje galėjo būti ir kitoks jungtukas. Vis dėlto šios kalbos dalys padeda suprasti ir sujungti mintis. (Žr. Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. Vilnius, 1994, p. 460–461)

Daugeliu atvejų reikia atsižvelgti į charakteringas literatūrinės išraiškos formas. Biblijoje aptinkami ir paprasto stiliaus pasakojimai, ir poezija, giesmės, išmintingi posakiai, palyginimai bei kiti žanrai. Savaiame suprantama, kiekvienas žanras turi savo ypatumus. Giesmių kūrėjo pagrindiniai uždaviniai kitokie negu pasakotojo. Todėl galima pasinaudoti įvairiomis literatūrinio žanro interpretavimo taisyklėmis.

Trys taisyklės

Egzegezė tik tuomet yra sėkminga, kai aiškintojas supranta pirminę teksto prasmę, t.y. kai jis žino, kas norėta pasakyti tekstu, kai jis buvo suformuluotas pirmą kartą. Tada skaitytojas gali savais žodžiais perkurti tekstą, neiškraipydamas jo žinių.

Ne visada pasiseka visiškai atskleisti prasmę. Tačiau geriau ko nors nesuprasti, negu suprasti klaidingai. Todėl pateiksiu tris taisykles, kurios padės apsaugoti nuo klaidingų išvadų.

1. *Autoriaus žodžiai kažką reiškė anuometiniam adresatui.*

Jeigu tai, ką išskaitėme iš teksto, anuomet galėjo būti nesuprasta ar nereikšminga, vadinasi, aiškindamiesi mes suklydome. Dievas nebūtų sakęs tiesioginiams adresatams to, kas buvo menkos reikšmės.

Išimtys yra tik keli pranašiški tekstai. Jie galėjo reikšti daugiau, nei pajėgė suprasti pirmąsias skaitytojas (žr. pavyzdį).

6 pavyzdys: progresyvi išganymo istorija

Išganymo istorija yra progresyvi. Žinios apie Dievo veiklą istorijoje auga. Senosios Sandoros laikų (prieš Kristų) žmonės negalėjo nieko žinoti apie Kristų ir jo Bažnyčią. Dabar mes turime informacijos apie Dievo veikimo Senosios ir Naujosios Sandoros metu.

Todėl mes galime daugiau suprasti nei prieš mus gyvenę žmonės. Mes pastebime, kad daugelis Dievo žodžių iš Senojo Testamento, kalbančių apie Senąją Sandorą, nuorodo į Jėzų Kristų. Jiems galima priskirti, pavyzdžiui, daugelį pranašysčių apie Mesiją (plg. Mch 5,1; Mt 2,1; Iz 7,14; Lk 1,26–35).

Tai reikšminga ir tipologojai. Tipologija bando pagilinti žinojimą apie Dievo įvykdytą išganymą sugretindama asmenis arba dalykus. Viena žinomiausių tipologijų yra apie Adomą ir Kristų (Rom 5,17–19). Kaip per vieną asmenį (Adomą) visiems žmonėms atėjo prakeikimas, taip vieno asmens (Kristaus) teisingumas išteisino visus žmones. Laiško hebrajams autorius tipologiškai sugretina kunigo Melchizedeko ir Jėzaus tarnystę (Hbr 7). Taigi ir šiuo pavyzdžiu plačiau paaiškinama Senojo Testamento teksto prasmė – tai, kas Senojoje Sandoroje galėjo būti nesuprasta.

2. *Autoriaus žodžiai turi tik vieną prasmę.*

Šventoji Dvasia, kuri vadovavo autoriams rašant Biblijos tekstus, nenorėjo uždavinėti skaitytojams mįslių, turinčių dvejopus atsakymus. Ji nesiekė suformuluoti taip paslaptinai, kad kiekvienas išskaitytų tai, kas tinka jam arba jo teologijai.

Čia mums vertėtų sugrįžti prie pavyzdžio, esančio pirmoje mūsų straipsnio dalyje. Pirmame laiške tesalonikiečiams, 4,4 Paulius vartoja graikišką sąvoką „skeuos“, kad įvardytų arba kūną („kūnas“), arba žmoną („indas“). Jis neturėjo galvoje abiejų reikšmių iš karto. Turime vieną iš šių reikšmių pasirinkti arba pripažinti, kad viena (t.y. kūnas) *arba* kita (t.y. indas) reikšmė gali būti teisinga. Paulius, aišku, tiksliai žinojo, ką jis norėjo pasakyti.

3. *Tamsios Biblijos vietos turi būti paaiškintos šviesiomis Biblijos vietomis.*

Biblijoje yra eilučių, kurių reikšmės neįmanoma iki galo atskleisti, todėl jos gali sukelti įvairių ginčų arba net tapti kertiniu akmeniu, įkuriant kokį nors ypatingą mokymą. Prie tokių eilučių priskirtina, pavyzdžiui, 1 Kor 15,29:

„Antra vertus, ką tikisi laimėti tie, kurie krikštijasi vietoj mirusiųjų? Jei iš viso mirusieji nebus prikelti, tai kam gi jie krikštijasi už juos?“

Ši eilutė atsirado, kilus ilgoms diskusijoms apie prisikėlimą iš mirusiųjų. Priežastis – ke-

letu žmonių iš Korinto Bažnyčios teigimas, kad nėra prisikėlimo iš mirusiųjų (1 Kor 15,12). Pauliaus tikslas – paneigti šią nuomonę. Jam buvo aišku, kad krikščionys būtų labiausiai apgailėtini žmonės, jeigu jų tikėjimas apimtų tik vidinio pasaulio dimensiją (1 Kor 15,19).

Savo argumentacijoje Paulius nurodo neįprastą krikštijimo praktiką Korinte. Žmonės ten, matyt, krikštijosi už mirusiuosius.

Mormonai – Jozefo Smito 1830 m. Niujorke įkurta sekta – padarė iš šios eilutės dogmą ir šiandien vėl praktikuoja korintiečių krikštijimą.

Tikslesnės šio keisto krikšto praktikavimo aplinkybės Korinte nežinomos. Tačiau, lyginant su kitais Biblijos pasisakymais apie krikštą, išaiškėja, kaip nereikėtų suprasti šios vietos. Nėra jokių specialių nurodymų apie tokį krikštijimą, tai buvo tiesiog pavienis nelaimingas atvejis.

Aiškintojui susidūrus su tokiomis sudėtingomis Biblijos vietomis, visuomet būtina vadovautis aiškiomis, suprantamomis konstrukcijomis. Tamsios vietos aiškinamos aiškiomis, šviesiomis – o ne atvirkščiai.

Žinoma, egzegezę galima atlikti dar reikliau. Aiškintojas gali studijuoti atskirus žodžius ar net versti tekstus iš originalo kalbos. Bet tokį vargą prisiima tik nedaugelis specialistų. Jeigu yra komentarų, juos taip pat galima paanalizuoti – tai padės mums geriau suprasti ne visai aiškia vietą. Biblijos skaitytojas, remdamasis anksčiau čia išvardytomis sąlygomis, jau gali pasiekti žymesnių ir vaisingesnių rezultatų.

Antroji užduotis vadinasi „aktualizavimas“

Jeigu egzegezės dėka pavyko išsiaiškinti pirminę teksto prasmę, pats laikas pereiti prie antrosios plotmės. Žinome, ką tekstas reiškė anuo metu ir toje vietoje. Lobį suradome. Dabar turėtume paklausti, ką iš šio lobio be jokių išlygų galime panaudoti šiandien. Pradžioje ieškome aktualios reikšmės, o paskui to, ką Dievas nori mums pasakyti dabar ir čia.

Nereikia mums pradėti nuo „dabar“ ir „čia“, kol neišsiaiškinome Šventojo Rašto istorinių ypatumų. Tik pirminė teksto mintis, tik tikroji prasmė suteikia galimybę kontroliuoti mūsų aiškinimą. Jeigu nėra objektyvaus, visiems žmonėms suprantamo pažinimo (intersubjektyvumo), tai vadovausimės subjektyviu Biblijos aiškinimu. Tuomet pasitelkę Bibliją galėsime pateisinti viską.

Ir dar kartą: trys taisyklės

Pirminės prasmės aktualizavimas ne visada yra paprastas. Daugelis krikščioniškų grupuočių, taip pat įvairiapusiškos pačios krikščionybės mokymo ir etikos kryptys, šį aktualizavimą dažnai aiškina skirtingais metodais. Studijuojant Bibliją nuo didelių klaidų mus vėlgi gali apsaugoti trys pagrindinės taisyklės. Remiantis pirmomis taisyklėmis, egzegezei svarbu:

1. Tekstas negali reikšti to, ko jis negalėjo reikšti autoriui ar jo skaitytojui.

Turi būti aišku, kad Šventoji Dvasia vadovavo autoriams rašant Bibliją ir saugojo juos nuo klaidų. Ji inspiravo pirminę mintį. Jeigu Bibliją skaitome šiandien, tai Šventoji Dvasia niekada neves mūsų į tokį pažinimą, kuris prieštarautų pirminei žodžių prasmei. Priešingai, ji padės suprasti ir perkelti pirminę mintį į mūsų gyvenimą.

Kai kurie krikščionys neigia tam tikrų dvasinių dovanų siekimą, paminėtą 1 Kor 14. Kaip įrodymą šiam teiginiui pagrįsti jie nurodo 1 Kor 13,10, kur sakoma: „kai ateis metas tobulumui, pasibaigs, kas netobula“. Netobulumui jie priskiria kai kurias antgamtiškas dovanas. Tobulumas, taip argumentuoja jie, yra Naujasis Testamentas. O kadangi jis užbaigtas jau prieš daug šimtmečių, dabar galime be kai kurių antgamtiškų dovanų išsiversti.

Pagrindinė taisyklė draudžia tokį teksto supratimą. Korinto krikščionys net neišivaiz-

davo, kad bus sukurtas Naujasis Testamentas. Sąvoka „tobulumas“ jiems turėjo likti visiškai nesuprasta. Netgi dabar, praėjus beveik 2000 metų nuo Pauliaus laiško parašymo, mes matome vis dar netobulai. Akis į akį regėsime Viešpatį tik naujojoje Jeruzalėje (plg. 1 Kor 13,12 su Apr 22,4).

Taigi pranašiški tekstai galėjo viršyti tuometinių klausytojų supratimą (bet ne prasiilenkti su teksto prasme).

2. Pasisakymuose apie Dievą arba žmonių nuodėmes bei jų padarinius, apie gyvenimo situacijas, prilygstančias mūsų situacijoms, tekstas turi tą pačią prasmę, kaip ir tuometiniams žmonėms.

Čia ir yra priežastis, paaiškinanti, kodėl dauguma Šventojo Rašto tekstų dar ir šiandien krepiaisi į mus tiesiogiai. Dievas yra amžinas ir toks pat, o mes Lietuvoje esame tokie pat nusidėjėliai, gyvenantys iš jo malonės, kaip ir žmonės, gyvenę prieš 2000 metų Palestinoje.

Korinto Bažnyčios problemos gali būti ir šiandieninių Vilniaus ar Kauno bendruomenių problemomis. Kai Paulius ragina krikščionis: „Tad, kol turime laiko, darykime gera visiems, o ypač tikėjimo namiškiams“ (Gal 6,10), šitie žodžiai šiandien tinka kiekvienam krikščioniui. Tikintysis turėtų kasdien pagalvoti, ką jis galėtų gero padaryti kitam, ypač tikėjimo broliui.

Atidžiai skaitydami Bibliją pastebėsime, kad aktualizavimas dažnai nesukelia jokių sunkumų. Ypač jeigu kas nors pasakoma apie Dievo esybę ar žmogaus nuodėmę arba jeigu mes esame analogiškoje, kaip ir Biblijoje aprašytoje, situacijoje.

3. Skirtingose gyvenimo situacijose galioja principas, o ne kultūrinės normos.

Kaip mums pasielgti su tomis eilutėmis, kurios glaudžiai susijusios su senosiomis kultūromis? Mūsų užduotis – *kultūrinės normos* atskirti nuo teksto minties *principo*. Kultūrinėms normoms priklauso visos tuometinio pasaulio ypatybės, kurios skyrė vieną kultūrą nuo kitos. Tie pasisakymai, kurie peržengia istorines ypatybes, priklauso principui. Toks teksto minties principas gali būti panaudotas mūsų laiko situacijoms palyginti.

1 Kor 10,23–33 Paulius kalba apie stabmeldžių aukotos mėsos vartojimą. Pačiam Pauliui mėsos, kuri buvo paaukota stabams, o paskui parduodama turguje, valgymas nekėlė etinių problemų. Šią mėsą galima valgyti. Ji niekam nekenkia. Bet jeigu aukotos mėsos valgymas užgula kito žmogaus sąžinę, geriau to atsisakyti. Ne todėl, kad tai graužtų mano sąžinę, bet kito žmogaus labui.

Mūsų turguose nebėra stabams aukotos mėsos. Taigi nerasime mūsų kultūrinėje aplinkoje tiesioginės paralelės. Tačiau principą galime perkelti į dabartines sąlygas: kiekvienas krikščionis turi būti pasiruošęs atsisakyti tų dalykų, kurie jam pačiam nekenkia, bet kurie slepia kito žmogaus sąžinę. Be abejonės, šiam principui iliustruoti yra daug pavyzdžių!

Nebijokite skaityti Biblijos!

Biblija skirta kiekvienam! Šiuo straipsniu nenorėta niekam atimti Biblijos skaitymo džiaugsmo ar pakeisti Dievo žodžio skaitymą metodiniais nurodymais. Jokiu būdu! Dievas nori asmeniškai kreiptis į mus savo žodžiu. Jis nori mus padrašinti, pažadinti tikėjimą ar pataisyti mūsų gyvenimą.

Bažnyčios istorija ir kai kurios biografijos mums akivaizdžiai parodo, kad aiškinant galima padaryti klaidų. Mes išvengsime daugybės klaidų, jei pirmiausia atidžiai įsigilinsime į pirminę teksto mintį ir tik po to paklausime, ką tekstu norėta pasakyti asmeniškai man arba mums – visai Bažnyčiai.

Metodiniai nurodymai juk niekada neprilygs pasitikėjimui Dievo žodžiu. O pasitikėti

tu, ką sako Dievas, yra svarbiausia. Kaip gera, kad kartu su psalmių kūrėju galime atvirai pasakyti (Ps 119,103–105):

„Kaip saldūs mano gomuriui tavo posakiai, saldesni už medų mano burnai! Iš tavo potvarkių įgijau išmanymo. Todėl neapkenčiu jokio melagingo kelio. Tavo žodis yra žiburys mano kojai ir šviesa mano takui.“

Ron Kubsch, teologas

Vertė Silva Sabaliauskienė